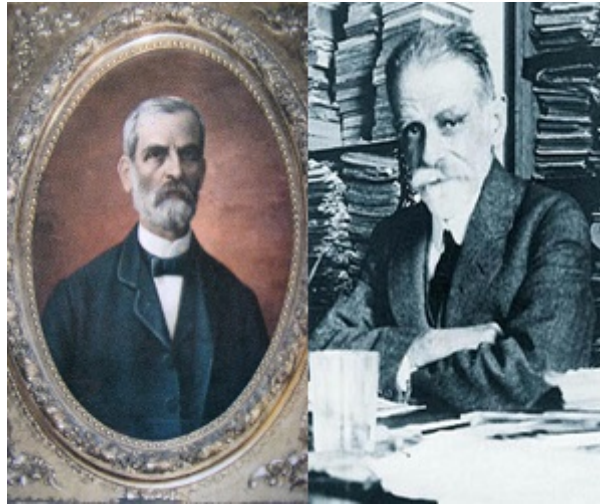

Το πέρασμα από το Ρομαντισμό στον Παρνασσισμό

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Η μελέτη του φιλόλογου κ. Ηρακλή Ψάλτη σχετικά με τα θέματα της αμαρτίας και της λύτρωσης στο έργο του Γ. Βιζυηνού, από την άποψη της Ορθόδοξης Θεολογίας (προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/1htyoki>), μετά την εξέταση του κοινωνικού πλαισίου του τέλους του 19ου αι., προχωρά στη μελέτη της αντίστοιχης πνευματικής παραγωγής.

3.2 Η πνευματική ζωή της περιόδου

Ο ρομαντισμός κυριαρχεί στην πνευματική ζωή για μια πεντηκονταετία περίπου μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους (1830-1880). Πρόκειται για ένα νέο,

ζωντανό καλλιτεχνικό κίνημα της εποχής, που επηρέασε συνολικά την τέχνη και «εκφράστηκε» τόσο με τη λογοτεχνία, όσο και με τη ζωγραφική και τη μουσική. Αποτελεί αντίδραση στον ορθολογισμό του διαφωτισμού (η διάρκειά του: «Ένδοξη Επανάσταση» στην Αγγλία, 1688 – Γαλλική Επανάσταση, 1789) και τον κλασικισμό (18ος αιώνας) με παράλληλη κυριαρχία του συναισθήματος και της φαντασίας[215]. Η θεματολογία του εστιάζεται στη φύση, τον θεό, την περιπέτεια, τον έρωτα -συνήθως μελαγχολικό και καταδικασμένο- στους αγώνες των λαών για ελευθερία και εθνική ανεξαρτησία. Καλλιεργεί, επίσης, τον περιηγητισμό, την περιπέτεια και το ταξίδι[216] και «διευκολύνει» την ανακάλυψη του «άλλου», του διαφορετικού. Επιβάλλει την *καθαρεύουσα* και την καθιερώνει σταδιακά ως επίσημη γλώσσα του κράτους, γιατί η δημοτική «αδυνατεί» να ικανοποιήσει τις αυξημένες απαιτήσεις της πολύπλοκης κρατικής γραφειοκρατίας[217]. Ο ρομαντισμός είναι το καλλιτεχνικό κίνημα που επηρέασε τα πρώτα, κυρίως, λογοτεχνικά βήματα του Βιζυηνού, ιδίως τα ποιητικά.

Ο Κ. Θ. Δημαράς επισημαίνει ότι ο ευρωπαϊκός ρομαντισμός διείσδυσε στην ελληνική πνευματική ζωή κυρίως με τον Βύρωνα (*Lord Byron*, 1788-1824), τον Βερανζέρο (*Pierre Béranger*, 1780-1857), τον Λαμαρτίνο (*Alphonse Lamartine*, 1790-1869)[218] και τον Ουγκώ (*Victor Hugo*, 1802 – 1885)[219].

Ο νεοελληνικός ρομαντισμός εκπροσωπείται κυρίως από την Α΄ Αθηναϊκή Σχολή και τους Φαναριώτες με τους: Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή (1809-1892), Αλέξανδρο Σούτσο (1803-1868), Αχιλλέα Παράσχο (1838-1895), Ηλία Τανταλίδη (1818-1876), δάσκαλο του Βιζυηνού στη εκκλησιαστική Σχολή της Χάλκης, Θεόδωρο Ορφανίδη (1817-1886), Δημοσθένη Βαλαβάνη (1829-1854), Ιωάννη Καρασούτσα (1824-1873) και τον Δημήτριο Παπαρρηγόπουλο (1843-1873), γιό του Κωνσταντίνου[220]. Η σταδιακή «συνάντηση» των ρομαντικών της Αθήνας με εκπροσώπους της Επτανησιακής Σχολής θα τους «προσγειώσει». Έργα όπως η «*Πάπισσα Ιωάννα*» (1866) του Εμμανουήλ Ροΐδη (1836-1904), «*Η στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι*» (1870-1871), αγνώστου, και ο «*Λουκής Λάρας*» (1879) του Δημητρίου Βικέλα (1835-1908) δημιουργούν τις στέρεες γέφυρες για τη νέα γενιά των ελληνικών γραμμάτων μας, αυτή της Νέας Αθηναϊκής Σχολής του 1880[221].

Ήδη από το 1871 με το έργο του Ν.Γ. Πολίτη (1852-1921) «*Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Ελλήνων*» ανοίγεται ο δρόμος για την ιδεολογική «ανακάλυψη» και διερεύνηση του λαϊκού πολιτισμού. Η φιλοδοξία, όπως σημειώνει ο Παναγιώτης Μουλλάς (1935-2010), είναι διττή: αφενός να αντιμετωπιστεί με αποτελεσματικότερα όπλα η αμφισβήτηση της εθνικής συνέχειας του ελληνισμού από τον Φαλμεράγιερ (*Jakob Philipp Fallmerayer*, 1790-1861) και αφετέρου το ενδιαφέρον να μεταφερθεί στις ζωντανές δυνάμεις του ελληνισμού και όχι

αποκλειστικά στο παρελθόν και στα κατορθώματα των προγόνων[222]. Η παρουσία δύο νέων περιοδικών, «*Παρνασσός*» (1877-1895) και ιδίως της «*Εστίας*» (1876-1895), καλλιεργούν το λαογραφικό ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και παρακινούν στη δημιουργία του έντεχνου ηθογραφικού διηγήματος[223]. Η *Εστία*, μάλιστα, το 1883, προκηρύσσει διαγωνισμό διηγήματος με τον όρο *η υπόθεση του διηγήματος να είναι ελληνική*[224].

Γύρω στα 1880 εμφανίζεται μια νέα γενιά δημιουργών, η οποία αντιμετωπίζει επιφυλακτικά αρχικά και απορριπτικά στη συνέχεια τόσο τον ρομαντισμό όσο και την καθαρεύουσα. Οδηγό στον προσανατολισμό της αυτό έχει τα νέα λογοτεχνικά ρεύματα της Ευρώπης και ιδιαίτερα τον Παρνασσισμό[225]. Είναι η γενιά η οποία θέτει τα στέρεα θεμέλια του νεοελληνικού διηγήματος.

Η αλλαγή αυτή στην πνευματική ζωή προετοιμάζεται συστηματικά και το 1875 ο Ιάκωβος Πολυλάς (1825-1896), μαθητής και εκδότης του έργου του Διονυσίου Σολωμού (1798-1857), μεταφράζει στη δημοτική την *Οδύσσεια* του Ομήρου και τέσσερα χρόνια αργότερα ο Δημήτριος Βικέλας εκδίδει τον *Λουκή Λάρα* -μεταίχμιο μεταξύ ιστορικού μυθιστορήματος και ηθογραφικού διηγήματος- γράφοντάς τον σε μετριοπαθή καθαρεύουσα, χωρίς του αρχαϊσμούς του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή και του Παύλου Καλλιγά (1814-1896)[226].

Η καινούργια λογοτεχνική δημιουργία επανατοποθετεί τις έννοιες του χρόνου και του χώρου. Στη θέση του «αλλού» και του «άλλοτε» εμφανίζεται το «εδώ» και το «τώρα». Στρέφει το ενδιαφέρον της στο παρόν της εποχής και επιδιώκει να προσφέρει στην κοινωνία περισσότερες βεβαιότητες και λιγότερες αυταπάτες. Το μυθιστόρημα δίνει τη θέση του σε μικρότερες αφηγηματικές μορφές: στο διήγημα και το χρονογράφημα, ενώ οι μεγάλες ποιητικές συνθέσεις αντικαθίστανται από το σύντομο στιχούργημα. Πρόκειται για σμικρύνσεις προσαρμοσμένες όχι μόνο στις δυνατότητες του περιοδικού και ημερήσιου τύπου, αλλά και στις ανάγκες του επίκαιρου, του άμεσου και του πραγματικού[227]. Ο νέος πεζογράφος του 1880, δηλαδή, βρίσκεται στους αντίποδες του ρομαντικού αφηγητή· γράφει ό,τι θυμάται, ακούει ή βλέπει. Για την προσέγγιση του παρόντος και του παρελθόντος υπάρχουν νέα μέσα: η προσωπική παρατήρηση, η ατομική μνήμη και μαρτυρία, η προφορική παράδοση[228].

[Συνεχίζεται]

[215]Γ. Μαρκαντωνάτος, *Επίτομο λεξικό λογοτεχνικών όρων* (Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, 1985)σ.178.

[216]Ι. Παρίσης και Ν. Παρίσης, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων* (Αθήνα, Εκδόσεις

Ο.Ε.Δ.Β, 2005)σ.163.

[217]Λ. Πολίτης, «Το ελληνικό κράτος» στην *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας* (Αθήνα: Εκδόσεις Μ.Ι.Ε.Τ, 1980³)σσ.168-170, εδώ σ.169.

[218]Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας* (Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος, 1975)σ.299.

[219]Κ.Θ. Δημαράς, «Ρωμαντικές υπερβολές» όπ. παρ., σσ.299-309, εδώ σσ.299-300.

[220]Κ.Θ. Δημαράς, όπ. παρ., σ.304.

[221]Κ.Θ. Δημαράς, όπ. παρ., σσ.330- 337.

[222]Γ. Μ. Βιζυηνός, όπ. παρ., σ.λγ΄.

[223]Γ. Μ. Βιζυηνός, όπ. παρ., σσ.λγ΄-λδ΄.

[224]Γ. Μ. Βιζυηνός, όπ. παρ., σ.λς΄.

[225]Λ. Πολίτης, «Η γενιά του 1880. Παρνασσισμός» στο *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, όπ. παρ., σ.187.

[226]Λ. Πολίτης, «Το ηθογραφικό διήγημα», όπ. παρ., σσ.200-208, εδώ σσ.200-201.

[227]Π. Μουλλάς, «Η λογοτεχνία από το 1880 ως τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμον» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΔ΄, όπ. παρ., σσ.413-425, εδώ σ.414.

[228]Π. Μουλλάς, όπ. παρ. σσ.413-425, εδώ σσ.420-421.